

Chiito

PANOPERA CHIDZIDZO CHINO MUDZIDZI ANOTARISIRWA KUNGE AVA KUGONA

- Kunyukura zviito kubva muzvinyorwa zvakasiyana
- Kutsanangura maumbirwo echiito nerebeso dzacho
- Kunyora zvirevo vachishandisa chiito nerebeso dzechiito

Chiito mazwi kana kuti izwi rinoburitsa pfungwa yekuita kana kuitika kwechinhu.

Somuenzaniso:

Tamba,famba, seka, mhanya, kuchema

Maumbirwo echiito

Chivakashure + mudzi wechiito + nzvovera yekupedzisira

ku- + -tamb- + -a

ku- + -far- + -a

ku- + -sek- + -a

Kune zviito zvinowanikwa muChiShona zvakakweretwa kuChirungu semuenzaniso:

Chiito	Mudzi wechiito	Nzvovera	Zita rechirungu
Kujamba	-jamb-	-a	jump
kudhirowa	-dhirow-	-a	draw
kuposita	-posit-	-a	post
kumacha	-mach-	-a	march
kuwacha	-wach-	-a	wash

Tebhuru iyi iri kuratidza mazwi akakweretwa kuchirungu.

MuChiShona kune midzi inoshanda yakapetwa kaviri kaviri. kufambafamba
 -famb-famb-kubatabata -bat-bat-kutoratora -tor-tor-
 kusvetukasvetuka -svetuk-svetuk-

Mhando dzemidzi yezviito

1.Kune midzi yechiito ine chivakazwi chimwe chete somuenzaniso:

kupa ku- + -p- + -a

kuf ku- + f- + -a

kuda ku- + -d- + -a

2.Kune midzi yakadzokororwa semuenzaniso:

kufamba-famba -famb-famb-

kubata-bata -bat-bat-

kutora-tora -tor-tor-

kusvetuka-svetuka -svetuk-svetuk-

Rebeso dzezviito

Kana izwi richirebeswa kana kuvandurirwa pamudzi, zvakakosha kuti uzive kuti mudzi wechiito waunenge wapihwa.

Rebeso yezviito inoshandura zvanga zvichirehwa nomudzi usati wawedzerwa.

Mhando dzerebeso dzezviito

Rebeso yesakiso/konzero

-is-, -es-, -dz-, -ts-, -nz-, -edz-, -idz-

Rebeso iyi inoreva kuita chinhu zvakapfuurikidza mwero kana kuita chinhu nekukurumidzisa.

Tebhuru iyi iri kutaridza chiito nerebeso yacho

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yacho
Rova	rovesa	-es-
panduka	pandutsa	-ts-
pinda	pinza	-nz-
Tema	temes	-es
famba	fambisa	-is-
chema	chemedza	-edz-

2.Rebeso yenyanyiso

-is-, -es-Rebeso yenyanyiso inosimbisa pfungwa yekuita zvinhu zvakapfurikidza kana kuita zvinhu nekukasika

Tebhuru iyi iri kutaridza chiito nerebeso yacho

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
tamba	tamisa	-is-
Baya	bayisa	-is-
Tema	temesa	-es-
Seka	sekesa	-es-

3.Rebeso yekuitirana

-an-, -an-an-

Rebeso iyi inoburitsa kuitirana zvakafanana

Tebhuru iyi iri kutaridza chiito nerebeso yacho

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
kuseka	kusekererna	-an-
kupfeka	kupfekerana	-an-
Kupa	kupanana	-an -an
kunyora	kunyorera	-an

4.Rebeso yekuitira

-er-, -ir-

Rebeso iyi inobuditsa kuitira munhu chinhu

Tebhuru iyi iri kutaridza chiito nerebeso yacho

Chiito	Chine rebeso	Rebeso yechiito
kufamba	kufambira	-ir-
Seka	kusekerera	-er-
kuimba	kuimbirira	-ir-
kutyora	kutyorera	-er-

5.Rebeso yekuitwa

-w-, -ew-, -iw-

Rebeso iyi inobuditsa kuitwa kwechinhu nemuiti

Panofanira kuva nemuiti uye muitirwi kana chava chirevo sokuti:

Imbwa yarohwa naTubukai mushure mekuba nyama

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
Rova	akarohwa	-w-
Bata	akabatwa	-w-
Tema	temewa	-ew-
Idya	kudyiwa	-iw-

6.Rebeso yekwaniso/yegoneko

/-ek-, -ik-/

Iyi irebeso yezvinhu zvinogona kuitikaChiitoChiito chine rebesoRebeso yechiito

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
kubika	kubikika	-ik-
kutora	kutoreka	-ek
Bata	batika	-ik-
Tema	temeka	-ek-

7.Rebeso yemamiriro

-am-, -arar-,

Rebeso iyi inoratidza mamiriro echinhu

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yehiito
shama	shamarara	-arar-
komba	kombana	-am-
gomara	gomarara	-arar-
Para	kuparara	-arar-

8.Rebeso yemherevedzo

-irir-, -erer-

Iyi irebeso yekuita zvinhu kusvika kwekupedzisira

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yehiito
kutema	kutemerera	-erer-
kusunga	kusungirira	-irir-
kuseka	kusekerera	-erer-

9.Rebeso yedzokororo

/-oror-, -urur-/

Rebeso iyi inoratidza kudzokororwa kunoitwa zvinhu kana chinhu

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
famba	famburura	-urur-
dzoka	dzokorora	-oror-
Ona	ongorora	-oror-
tsvaga	tsvagurura	-urur-

10.Rebeso yepfumvunuro

-anur-, -enur-, -inur-, -onor-, -unur-

Rebeso iyi inodzose zvinhu kumashure sezvazvanga zviri kubva pekutanga

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
sunga	sungunura	-unur-
mona	mononora	-onor-
Kiya	kiyinura	-inur-
warira	waranura	-anur-
Peta	petenura	-enur-

11.Rebeso yekuita pamwe/yewadzano -an-Rebeso iyi ndekuva pamwe kwezvinhu

Chiito	Chiito chine rebeso	Rebeso yechiito
Peta	petana	-an-
gadza	gadzana	-an-
famba	fambidzana	-an-

MADONZVO EZVIITO

PANOPERA CHIDZIDZO CHINO MUDZIDZI ANOTARISIRWA KUNGE AVA KUGONA

- Kudoma mhando dzemadonzvo ezviito
- Kunyukura madonzvo ezviito kubva muzvinyorwa
- Kunyora zvirevo zvine madonzvo ezviito akasiyana

Zviito zvine mashandisirwo azvinoitwa izvo zvinobva zvaita kuti zvireve zvakasiyana.

Zvirevo zvakasiyana izvi ndiwo anonzi madonzvo zviito.

Mhando dzemadonzvo ezviito

•Donzvo Rekutuma

Donzvo iri nderekutuma munhu kuita kana kusaita chinhu.

1.a) Kutuma kana kuraira munhu mumwe.

Gara pasi udye sadza.Mhanya wakamirirwa.Tora chibage uende kuchigayo.

1.b) Kutuma kana kuraira vanhu vakawanda kana munhu waunoremekedza.

Endai kugomo munotsvaga huni.Dzingai huku idzo dzisasvike pamagwere.Sekuru taurisai handina kunzwa.

•Donzvo Rekuudza/Kuzivisa

Vasikana vakatamba zvinodadisa.KuChitungwiza kunonetsa mvura.Tanaka ndiye atema huni dziri pabakwa.

•Donzvo Rekuita

Donzvo iri riri muchiito.

Donzvo haritaridzi vaiti kana nguva yechiito, rinotaridza kuita kana kuitika kwezvinhu.

Ndinoda kuenda kusvondo, Amai vari kubika sadza remanheru, Tongai ari kuda kufamba rwendo neMugovera.

•Donzvo Rezvanga Zvichiitika

Tasvika vachangopedza kurima.Mukuru wechikoro paasvika, awana vana vachangoenda kumba.Mvura yanaya zvikuru vachangobva.

•Donzvo Rekukurudzira

Donzvo iri rinokurudzira kuita kana kusaitwa kwechinhu. Chiito chinopihwa chivakashure chekurudziro nga- kana kutsinhana naha-.

Haikona kutamba nechikoro, Ngatibatei pamwe ndima ikurumidze kupera, Ngavasatambire pedyo nemugwagwa.

•Donzvo Rechishuwo

Donzvo iri rinoburitsa zviri kudiwa kana kushuvirwa nemutauri. Chiito chinotungamirwa nakuti.

Baba vanoda kuti vana vasatambire pedyo netsime, Varaira kuti vauye kunze kusati kwadoka, Ndinoda kuti ndisvike kuHarare mangwanani.

•Donzvo Rezvinogoneka/Rekwaniso.

Iri donzvo rinopangidza zvingangoitika uye rinoshandisa chiratidza nguva -nga-.

Tingafare kana mvura ikanaya, Ukandipa mari ndingakutende chaizvo, Nhumbi dzikarara panze dzingabiwe nembavha.

Mibvunzo

Ipa zviito zvakakodzerana nenyaudzosingwi dzakapiwa

Nyaudzosingwi Chiito

Mwiro

Kata kata

Tande

Nhe

Pindikiti
